

Војислав Коштуница, Коста Чавошки,
„СТРАНАЧКИ ПЛУРАЛИЗАМ ИЛИ МОНИЗАМ”,
 Привредно — правни приручник, Београд, 1990. године

Монографија В. Коштунице и К. Чавошког „Страначки плурализам или монизам” представља анализу периода 1944-1949. године који је одлучујуће утицао на следећих четрдесет година историје Југославије.

Књига се састоји од два дела. У првом делу је текст писача, а други се део састоји од изабраних докумената.

У првом делу приказан је карактер страначког система Југославије 1944-1949. Истакнуте су „разлике у циљевима и вредности између опозиционих политичких странака и Комунистичке партије”.

На почетку се говори о карактеру друштвених покрета и страначког система, где су странке и народни фронт два одлучујућа фактора од краја 1944. године.

Писци се позивају на схватања Е. Кардеља о народном фронту као најширој идеолошкој лезези. Смисао рата 1941-1945. није, према писцима, био у томе да се омогући апсолутна доминација комуниста, већ истинска равноправност свих политичких чинилаца. Значи да генеза „комунистичке револуције” није у томе да створи тоталитарни режим, већ да омогући равноправност свих странака.

У разматрањима страначког плурализма током народноослободилачког рата аутори указују на либерални дух који је био присутан код руководиоца КПЈ и постепено губљење тог духа. Генеза устанка 1941. била је у стварању најшире коалиције антифашистичких снага, како појединаца, тако и странака; о томе најбоље сведочи како стварање народноослободилачких одбора на слободним територијама, тако и карактер АВНОЈ-а. Но временом се, јачањем искључиво КПЈ тај смисао све више занемаривао и потирао, тако да је све ја-

сније на видiku био страначки монизам уместо плурализма.

„Опозиција изван народног фронта” и „опозиција унутар народног фронта” два су главна облика деловања опозиције КПЈ непосредно после рата.

Међутим, старе странке — Републиканска, Земљорадничка, Народна сељачка странка, Хрватска сељачка странка, Демократска и друге — биле су практично више фиктивна него стварна политичка снага. Њихове могућности деловања биле су у сваком погледу ограничене. Иницијативе да се створи једна разумна парламентарна борба мишљења између странака, као што је иницијатива Драгољуба Јовановића, брзо су се ломиле услед рапидне масовности КПЈ.

Управо у првом делу монографије у одељку под називом „Средства борбе политичких странака” аутори на свој начин говоре о томе. „Разлике у погледима Комунистичке партије и опозиционих странака постају још веће ако обратимо пажњу на средства борбе којим су се користиле једна и друга страна. Револуционарним облицима борбе Комунистичке партије, средствима, која су се само из тактичких разлога повремено прикривала, парламентарним ритуалима и фразеологијом супротстављају се традиционални облици деловања некомунистичких политичких странака. Ова асиметричност у природи коришћења средстава борбе праћена је, због карактера револуционарних циљева и начина борбе. Комунистичке партије, немогућношћу да њихови противници у потпунијој мери користе своје парламентарне методе расправљања и придобијања присталица.”

У анализи метода борбе „хегемоне” странке и облицима деловања опозиционих странака аутори истичу затирање плурализма 1944-1949. у Југосла-

вији, ти методи су били, према њима, комбиновано коришћење законских и ванзаконских могућности деловања КПЈ, затим насилним и мање насилним средствима, коришћењем примата у средствима информисања, нарочито штампи и мноштво других облика борбе против опозиције. „И не само да су средства борбе противничких страна потпуно различита и неједнака већ и једна од супротстављених страна није била у могућности да користи своја стара средства борбе, некомунистичке политичке странке биле су лишене оног без чега се живот и борба једне странке не може замислити — страначке организације и страначке штампе”.

Ликвидација опозиције, према ауторима, до 1949. била је више прикривена и перфидна а тек касније законска, насилничка и отворена. КПЈ је преузела сав монопол у друштву. „Од средстава којима се у борби против својих противника служила Комунистичка партија два су основна и по свом карактеру на први поглед различита мада у основи међусобно допуњавајућа. Реч је, с једне стране, о стварању широких савезништава, која окупљају различите политичке групе, укључујући и неистомишљенике Комунистичке партије. Овакав облик окупљања карактерише и Народни фронт као општу политичку организацију. Насупрот овоме облику деловања Комунистичке партије стоје други методи непосредног застрашивања и напада на политичке противнике у опозиционим политичким странкама. Сврха је и једног и другог облика деловања неутрализација и ликвидација опозиционих странака и страначког плурализма.” Аутори, затим, наводе неколико спорних питања у којима је дошло до разлике између КПЈ и опозиције. Независност судства, основне слободе и права човека и кривично законодавство питања

су у којима је дошло до суштинског разлаза КПЈ и опозиције. Напуштање идеје страначког плурализма, према ауторима, састоји се из тога што су челници КПЈ, као и целокупна привилегована структура око КПЈ (бирократија) били једноставно принуђени на то да не би изгубили привилегије, у односу на борбу мишљења и идеја са опозицијом. Други моменат је сукоб КПЈ са Информбироом 1948. и ту је дошло до парадоксалне ситуације, КПЈ је морала да би доказала да иде путем социјализма да још енергичније заводи своју диктатуру иако је до тада предњачила у демократизацији у односу на тзв. земље народне демократије.

Аутори — иако доста објективно сагледавају ствари, анализирајући позитивне могућности политичког плурализма чак иако се гради социјализам, још од Лењина и каснијих присталица политичког плурализма — покушавају да један историјски период, који нема никакве везе са природом социјализма, прикажу као искључив и иманентан партијама које се боре за социјализам.

Може им се замерити и пристрасност, јер нису доболно сагледали објективно доминантну, а често и као једину политичку снагу КПЈ у НОР-у. Јер су опозиционе странке у рату одиграле или очигледну квинслишку улогу или чекале исход рата, изузимајући појединце. Аутори нису обратили пажњу на то.

Тријумф КПЈ је објективан и легалан, али сатирање осталих партија и њихово стављање ван закона — није.

Ауторима недостаје херменеутички приступ периоду 1944-1949. и објективно гледање да је доминација КПЈ у том периоду историјска воља већине народа.

Бранко НАДОВЕЗА